

دکتر سید داود حسینی نسب^{*}

**

حسین وجدان پرست

بررسی رابطه عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم

چکیده:

مقاله حاضر پژوهشی است که به بررسی و مقایسه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم پرداخته است. برای انجام این تحقیق با توجه به فرضیه ها و سئوالات مطرح شده، از روش پیمایشی و همبستگی استفاده شده است. از روشهای آماری

---

* عضو هیات علمی گروه آموزشی علوم تربیتی دانشگاه تبریز

** مدرس آموزش عالی فرهنگیان و مراکز تربیت معلم تبریز

ضریب همبستگی پیرسون و آزمون T برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده و محاسبات آماری با نرم افزار SPSS انجام شده است. افسراد مورد مطالعه ۳۲۹ دختر و ۱۶۸ پسر از رشته های علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم اند که با روشهای نمونه گیری تصادفی طبقه ای و تصادفی خوشه ای انتخاب شده اند. جمع آوری اطلاعات از طریق دو پرسشنامه اطلاعات فردی و تحصیلی و فرم کوتاه عزت نفس کوپراسمیت که شامل ۳۵ سؤال است صورت گرفت. نتایج به دست آمده، نشان می دهد که بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مراکز تربیت معلم رابطه معناداری وجود دارد. بدین معنا که حداقل با ۹۹ درصد اطمینان می توان قضاوت کرد که بین نمره عزت نفس و نمره پیشرفت تحصیلی دانشجویان مراکز تربیت معلم یک رابطه واقعی و معتبر وجود دارد. هر چه نمره عزت نفس دانشجویان بالاتر است انتظار می رود که پیشرفت تحصیلی آنان نیز بیشتر باشد.

میان عزت نفس دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت معلم تفاوت معناداری مشاهده نشد؛ در حالی که بین پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت معلم تفاوت، معنی دار است، بدین معنی که پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر از دانشجویان پسر بیشتر است. همچنین بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی تفاوت معنی داری مشاهده نشد.

مقدمه:

در طول سده های گذشته، دیدگاههای فلاسفه و شاعران و... مویذ این اصل بوده است که انسان نیاز دارد خود را خوب و منطقی و اخلاقی جلوه

دهد. در صد سال گذشته نیز بسیاری از روانشناسان پذیرفته اند که انسان دارای نیاز به عزت نفس^۱ است.

«برای انسان هیچ حکم ارزشی، مهمتر از داوری او در مورد نفس خویش نیست. ارزشیابی شخصی از خویشتن، قطعی ترین عامل در رشد روانی اوست. این ارزشیابی به صورت احساسی است که انتزاع و شناسایی آن دشوار است؛ زیرا پیوسته تجربه می شود و جزئی از هر احساس و دخیل در هر واکنش احساساتی انسان است. بنابر این تصویری که یک فرد از خویشتن دارد به طور ضمنی در همه واکنشهای ارزشی او تجلی می کند»^۲

از سوی دیگر عملکرد تحصیلی و یا موفقیت افراد در امور تحصیلی و عوامل، شرایط، امکانات و مقتضیات آن از جمله موضوعات مورد علاقه و جالب توجه روانشناسان و صاحب نظران علوم تربیتی است.

از جمله تحقیقاتی که در چند دهه گذشته در این خصوص انجام گرفته، موضوع ارتباط اعتماد به نفس و عزت نفس افراد با عملکرد تحصیلی بوده است. برای اینکه فراگیران بتوانند از حداکثر ظرفیت ذهنی و توانمندیهای بالقوه خود بهره مند شوند، باید از نگرش مثبت نسبت به خود و محیط اطراف برخوردار شوند.

افرادی که شایستگی خود در یافته زیادی دارند، احتمالاً در انجام وظایف خود بیشتر موفق می شوند تا کسانی که شایستگی خود دریافته اندکی برای انجام وظیفه دارند^۳،

به نظر می رسد پیشرفت تحصیلی و عزت نفس دارای یک رابطه متقابل باشند، یعنی از طرفی داشتن عزت نفس موجب پیشرفت تحصیلی می شود، زیرا که خودباوری و تلقی مثبت از خویشتن در یادگیری و ایجاد انگیزش برای

تحصیل اثر می گذارد و موجب پیشرفت تحصیلی می گردد، از طرف دیگر موفقیت‌های تحصیلی و رسیدن به مدارج بالا در کار آموزش، موجب ارتقای عزت نفس می شود. به طور کلی پیشرفت‌های انسان در هر زمینه‌ای و تجربه موفقیت احساس خودباوری و ارزشمندی و توانمندی در هر موردی، باعث افزایش عزت نفس در او می شود.

ویلیام جیمز^۴ اظهار می دارد که هر چند اصطلاح "مفهوم خود" و "عزت نفس" بسیار به هم شبیه اند، اما عزت نفس اشاره به سطوح ارزشمندی دارد که فرد برای خود قائل است، و به معنی درک و دریافت جایگاه و منزلت خود می باشد.^۵ جیمز فرمول شکل گیری عزت نفس را چنین بیان می کند:

سطوح خواسته به عنوان معیارهایی برای تعیین میزان شایستگی به کار می رود و نشان دهنده میزان تحقق اهداف مورد نظر می باشد. سطوح خواسته با عزت نفس ارتباط تنگاتنگی دارد. جیمز در اواخر ۱۸۸۰ مطرح نمود که عزت نفس را می توان براساس میزان ارتباط بین خود واقعی (خود ادراک شده^۶) و خودآرمانی (خود ایده آل^۷) تعریف نمود. فاصله بین خود واقعی و خود آرمانی هر چه کمتر باشد، فرد از عزت نفس بالاتری برخوردار است و هر چند فاصله بین آن دو بیشتر باشد، میزان عزت نفس فرد پایین تر خواهد بود.

رابسون^۸ عزت نفس را به عبادت می داند از حس رضامندی و خویششن پذیری^۹ که از ارزیابی شخص درباره ارزشمندی، قدر و منزلت، جذابیت، شایستگی و کفایت و توانایی برای ارضای تمایلات و خواسته های خود منتج می شود.^{۱۰}

راجرز^{۱۱} عزت نفس را عبارت از ارزیابی مداوم شخص نسبت به ارزشمندی خویشتن خویش می داند.^{۱۲}

مزلو^{۱۳} عزت نفس را عبارت از شایستگی، توانمندی، کفایت، اطمینان، استقلال و آزادی می داند که اگر ارضا شود، افراد احساس ارزشمند بودن، توانا بودن، ثمربخش بودن و اعتماد به نفس و در غیر این صورت احساس حقارت، درماندگی و ضعف می کنند.^{۱۴}

ارزیابی های مثبت و منفی اثرهای متفاوتی روی عزت نفس افراد دارند. افراد دارای عزت نفس پایین از ارزش خود کمتر مطمئن هستند و بیشتر تحت تاثیر ارزیابیهای اجتماعی قرار می گیرند و به این ارزیابیها بیشتر توجه میکند.^{۱۴} برای پیشرفت تحصیلی نیز تعاریف زیادی ارائه شده است:

“پیشرفت تحصیلی، انجام دادن کاری است برای به دست آوردن نتیجه مطلوب و برتری و تفوق در یک مهارت یا گروهی از معلومات^{۱۵}.”

“پیشرفت تحصیلی بر مقدار یادگیری آموزشی فرد که از طریق آزمونهای مختلف درسی مانند حساب، دیکته، تاریخ، جغرافی و... سنجیده می شود، اشاره می کند.”^{۱۶}

به طور کلی پیشرفت تحصیلی به موفقیت فراگیران در امور تحصیلی اشاره دارد که بر اساس آزمونها قابل سنجش باشد.^{۱۷}

زندگی در شرایطی برای فرد دلنشین و خوشایند خواهد بود که نیازهای او به طور متعادل ارضا شده، از یک تعادل روانی برخوردار باشد. احساس خود ارزشمندی و یادگیری، دو نیاز اساسی برای آرامش روانی و از جمله نیازهایی هستند که رضایت ما در زندگی شدیداً به آنها بستگی دارد، چنانکه هرگاه احساس ارزشمندی و پیشرفت ما در معرض خطر قرار گیرد، سعی می کنیم

که با انواع رفتارها و راهبردها از خود دفاع و برای حفظ و نگهداری آن در حد توان تلاش کنیم.

عوامل مهمی در ایجاد و حفظ این دو ویژگی مؤثر است. از عوامل خانواده، مدرسه، جامعه و امکانات در دسترس گرفته تا عوامل حاکم بر این موارد که از دسترس خارج است و در این میان، نقش آموزشگاه و معلمان مهمتر است. مدارس به طور فزاینده در پی یافتن شیوه هایی هستند که بتوانند رشد همه جانبه دانش آموزان را فراهم کنند.^{۱۸}

سطح عزت نفس ما متأثر از معیارهایی است که بر حسب تواناییهای واقعی، ارزشها و نظام خود پاداش دهی بر می گزینیم. شواهدی وجود دارد دال براینکه افزایش عزت نفس باعث بهبود عملکرد می شود. اکثر مردم هم نقاط قوتی دارند و هم نقاط ضعفی و در برخی از مواقع عملکرد بهتر و مناسبتری دارند.

افرادی که عزت نفس بالاتری دارند، تمایل دارند بیشتر به نقاط قوت خود توجه کنند تا به نقاط ضعف خود. همچنین این افراد برای پذیرش ارزیابی های مثبت از خود آمادگی بیشتری نشان می دهند. افراد با عزت نفس پایین احتمالاً بیشتر ارزیابی های منفی را قبول می کنند. در هر صورت سعادت و موفقیت هر فرد در گرو احساس خود ارزشمندی و احترامی است که وی برای خود قایل است.

به طور کلی وقتی میزان عزت نفس بالا باشد، فرد فعالیت خود را افزایش می دهد، توانایی خود را در مواجهه با مشکلات و انجام وظایف محول شده در سطح مطلوب و بالایی ارزیابی می کند.

نیاز اساسی ما در زندگی، داشتن احساس خوب نسبت به خودمان است. ما نیاز داریم که خود را از نظر جسمی، فکری، احساسی و انسانی خوب و با ارزش بدانیم. چنین احساسی، انگیزه و محرک ما برای توفیق در انجام اموری است که در زندگی به عهده داریم. از جمله این امور، پیشرفت تحصیلی است که عزت نفس با آن در ارتباط می باشد و همین پیشرفت تحصیلی مورد توجه اصلی آموزش و پرورش است.

با توجه به مباحث مذکور، مسأله این پژوهش را میتوان به صورت زیر خلاصه کرد:

برخی مواقع ملاحظه می کنیم که فراگیران بدون دلیل فیزیولوژیکی و ناتوانایی های ذهنی دارای افت تحصیلی هستند. سؤال این است که آیا بین عزت نفس دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان رابطه وجود دارد؟ عزت نفس به چه میزان در پیشرفت تحصیلی دخالت دارد؟ آیا کاهش میزان عزت نفس دانشجویان، باعث احساس ضعف و ناتوانی در آنان می شود و به عکس با افزایش میزان عزت نفس و احساس ارزشمندی در دانشجویان تغییرات مثبتی در پیشرفت تحصیلی آنان به وجود می آید و برای کسب موفقیت تلاش بیشتری خواهند کرد؟

در این پژوهش سعی شده به بررسی و مقایسه رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مراکز تربیت معلم پرداخته شود و ضمناً دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی و همچنین دانشجویان دختر و پسر مورد مقایسه قرار گیرند.

مطالعات انجام شده، بیانگر رابطه بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی است. هر فرد فعالیت های را که با موفقیت انجام داده است و یا می تواند انجام

دهد، دوست دارد. بیابانگرد به نتایج چندین مطالعه در مورد همبستگی بین پیشرفت تحصیلی و خود پنداری توانایی اشاره می کند^{۱۹}.

“مثلاً بسروک اور^{۲۰}، مارش^{۲۱}، اسکالویک^{۲۲}، بین این دو، متغیّر همبستگی ۰/۶ تا ۰/۴ را به دست آورده اند. بین پیشرفت تحصیلی و عزّت نفس کلی نیز همبستگی ۰/۳ تا ۰/۴ یافته شده است (روبین^{۲۳}، اسکالویک).”
پور شافعی همبستگی معنی داری بیسن میزان عزّت نفس و پیشرفت تحصیلی را به دست آورد، اما بین میزان عزّت نفس دانش آموزان دختر و پسر تفاوت معنی دار را مشاهده نکرد^{۲۴}.

شکرکن ونیسی رابطه بین عزّت نفس و پیشرفت تحصیلی را نشان دادند.

ترخان به این نتیجه رسید که عزّت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیز هوش، از عزّت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عادی بالاتر است^{۲۵}.

کوپراسمیت در یک مطالعه به این نتیجه رسید که میان عزّت نفس و موفقیت تحصیلی رابطه معنی داری وجود دارد^{۲۶}.

کاپلان و پورکورنی (۱۹۷۱) در پژوهشی نشان دادند که عزّت نفس افرادی که در کودکی تجارب ناخوشایندی نظیر مرگ والدین، طلاق والدین، بستری شدن در بیمارستان داشته باشند، پایین می آید. همین محققان در تحقیق دیگری پی بردند که تجاربی نظیر ترس از تنبیه شدن، ترس از مردود شدن، به شکلی، عزّت نفس را کاهش می دهد^{۲۷}.

این گونه تحقیقات نشان می دهد که طیفی از حوادث و ادراکات منفی باعث ایجاد احساس کم ارزش بودن در کودک می شود؛ برعکس احساسات مثبت باعث افزایش عزت نفس در او می گردد.

اگر کودک احساسات مثبتی در مورد خود داشته باشد، عزت نفس او افزایش می یابد.

آنهایی که خود پذیری بالایی دارند اغلب عملکرد تحصیلی بهتری نشان میدهند.^{۲۸}

موریس (۱۹۹۳) نشان می دهد که عزت نفس با اعتبار دریافت شده از نمره های یک آزمون خود تاییدی و همچنین میانگین کل نمرات نیمسال با اعتبار دریافت شده از نمره های کلاس در بین دانشجویان با عزت نفس بالا به طور مثبت ارتباط دارد.^{۲۹}

لئون داری و همکاران (۱۹۹۸) ارتباط بین تصویر از خود، عملکرد تحصیلی، انگیزش، عزت نفس و اصرار در کار را بررسی کردند. آنان مشاهده کردند که عملکرد تحصیلی برای آزمودنی هایی که تصاویر روشن و واقع بینانه از آینده خودشان دارند، بهتر بوده است، همچنین در آزمودنی هایی که عزت نفس بیشتری داشته، در کارها بیشتر اصرار می ورزند و انگیزه بیشتری داشتند بهتر بوده است.^{۳۰}

باهارادین و همکاران (۱۹۹۸) گزارش می کنند که کودکان مادرانی که محیط خانه بهتری فراهم کرده بودند، دارای سطوح بالاتری از تحصیل، هوش و عزت نفس بودند.^{۳۱}

مطابق با نتایج پژوهش ادموندسون و وایت (۱۹۹۸) زمانی که معلمان درباره دانش آموزان مشکل دار با هم همکاری می کنند دانش آموزانی که در

معرض اخراج از مدرسه قرار دارند در اثر کمکهای فراهم شده، می توانند گامهای بلندی به سوی افزایش عزت نفس و بهبود پیشرفت تحصیلی و رفتار کلاسی بردارند.^{۳۲}

لاک و یون (۱۹۹۷) گزارش می کنند که بین عزت نفس کلی با نمرات به دست آمده از آزمونهای استاندارد زبان انگلیسی (زبان دوم) دانش آموزان ۱۵-۱۷ ساله، چینی، همبستگی وجود دارد.^{۳۳}

وین جیلیست و همکاران (۱۹۹۸) گزارش می کنند که درآمد اقتصادی بالاتر، ارتباط خوب والدین - کودک، پیشرفت تحصیلی بالاتر، عزت نفس بالاتر و عدم استعمال دخانیات همه به طور مستقیم و مثبت با خود سنجی از سلامت جسمانی مرتبط بوده اند.^{۳۴}

آو و واتکنیگز^{۳۵} (۱۹۹۷) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که درماندگی تلقین شده^{۳۶} و عزت نفس تحصیلی سازه های روشنی هستند که بین شکست تحصیلی پیشین و پیشرفت تحصیلی نقش میانجیگانه بازی می کنند.

کوریر (۱۹۹۷) در پژوهشی راجع به دانش آموزان فرانسوی به این نتیجه دست که علاقه به رشته تحصیلی بهترین پیش بینی کننده پیشرفت تحصیلی می باشد.^{۳۷}

وینستون و همکاران (۱۹۹۷) با دو مطالعه از دانش آموزان نوجوان سفید پوست و سیاه پوست آمریکایی به این نتیجه رسیدند که دانش آموزان سفید پوست در مقایسه با سیاه پوستان از توانایی تحصیلی، مفهوم خود، پیشرفت تحصیلی و عزت نفس بالاتری برخوردار نبودند.^{۳۸}

واس چال و کرنیس (۱۹۹۶) نشان دادند که عزت نفس پایین، عملکرد ضعیف برای چالش ها را پیش بینی می کند در گزارش آنان خود ارزشیابی های

شایستگی تحصیلی با ثبات عزت نفس بیشتر در هم بافته شده بود^{۳۹}. همسو با این پژوهش نیوبگین و آونز (۱۹۹۶) نشان دادند که لیاقت و شایستگی تحصیلی (ریاضیات و شایستگی کلامی) به طور مثبت با پیشرفت تحصیلی در ریاضیات و انگلیسی ارتباط دارد^{۴۰}. درباره همبستگی بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی به وسیله اسپریر (۱۹۹۵) با کاربر تکنیکهای ریلکس و عزت نفس مثبت برای بهبود پیشرفت تحصیلی دانشجویان پژوهشی انجام گرفت و نتایج آن آشکار ساخت که گروه ریلکس به طور معناداری در پایه های امتحانی، بالاتر از گروه کنترل بودند^{۴۱}.

در تحقیق پور شافعی (۱۳۷۰) در مورد ارتباط عزت نفس با جنسیت تفاوتی بین عزت نفس دختران و پسران مشاهده نشد. جوزفز، مارکوس و فردی (۱۹۹۲) نیز نشان دادند که مردان با عزت نفس بالا نسبت به مردان با عزت نفس پایین و زنان با عزت نفس بالا نسبت به زنان با عزت نفس پایین، خود را در تواناییهای، ورزشی و تحصیلی، اجتماعی و خلاقیت بی نظیر تر برآورد کردند^{۴۲}. همچنین در پژوهش وستاز و کوهن (۱۹۹۷) نیز از لحاظ عزت نفس برای تفاوت‌های جنسی (دختر و پسر بودن) حمایتی وجود نداشت. تحقیقات متعدد مربوط به رابطه عزت نفس و پیشرفت تحصیلی و همچنین جنس دختر و پسر همواره نتایج یکسان و یکنواختی را نشان نمی دهند؛ بنابراین نیاز به تحقیقات بیشتر و عمیق تر در این زمینه همواره احساس می شود^{۴۳}.

به طور کلی اهداف این پژوهش به قرار زیرند :

- ۱ - تعیین میزان عزت نفس دانشجویان مراکز تربیت معلم .
- ۲ - تعیین رابطه بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی .

۳- مقایسه عزت نفس دانشجویان رشته های تحصیلی متفاوت .

فرضیه های زیر برای رسیدن به اهداف یاد شده تهیه و تدوین شدند :

- ۱- میان عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مراکز تربیت معلم رابطه ای مثبت و معنی داری وجود دارد .
- ۲- میان عزت نفس دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت معلم تفاوت معنی داری وجود دارد .
- ۳- میان پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت معلم تفاوت معنی داری وجود دارد .

همچنین در این پژوهش علاوه بر فرضیه ها دو سوال زیر مورد بررسی قرار گرفتند :

- ۱- آیا میان عزت نفس دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم ، تفاوت معنی داری وجود دارد ؟
- ۲- آیا میان پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی مراکز تربیت معلم ، تفاوت وجود دارد ؟

روش تحقیق

جامعه آماری و نمونه

جامعه آماری این پژوهش شامل دانشجویان مراکز تربیت معلم است که در سال تحصیلی ۷۸ - ۱۳۷۷ در مراکز تربیت معلم کشور مشغول به تحصیل می باشند. در این مراکز جمعاً ۱۹۶۵۵ دانشجو (۱۰۹۴۷ پسر و ۸۷۰۸ دختر) به تحصیل اشتغال داشته اند که از این تعداد ، ۱۳۰۸۴ دانشجو در سال اول و ۶۵۷۱ دانشجو در سال دوم مشغول به تحصیل بوده اند.

برای انتخاب نمونه از دو روش استفاده شده است. ابتدا از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای و سپس روش تصادفی خوشه ای بهره برده شد. بدین معنی که ابتدا کل استانهای کشور در شش منطقه دسته بندی شدند (طبق روال مرسوم آموزش و پرورش) و آنگاه از طریق قرعه کشی ساده، منطقه یک شمالغرب کشور شامل استانهای آذربایجانشرقی ، آذربایجان غربی ، اردبیل ، زنجان ، همدان و کردستان انتخاب گردیدند و آنگاه از بین شش استان دو استان به طور تصادفی - آذربایجان شرقی و زنجان - انتخاب شدند و سپس هر دو استان به طور کامل به عنوان خوشه مورد مطالعه قرار گرفتند .

حجم نمونه این پژوهش ۴۹۷ نفر از دانشجویان سال دوم مراکز تربیت معلم را دربرمی گیرد که در سال تحصیلی ۷۸ - ۱۳۷۷ در دو استان آذربایجان شرقی و زنجان مشغول به تحصیل بودند. از یان تعداد ۱۶۸ نفر پسر و ۳۲۹ نفر دختر هستند :

ابزارهای اندازه گیری

ابزارهای این پژوهش برای جمع آوری اطلاعات شامل دو پرسشنامه است :

الف) پرسشنامه اطلاعات شخصی و تحصیلی که شامل مشخصات فردی، خانوادگی ، تحصیلی و اجتماعی می باشد .

ب) مقیاس عزت نفس کوپراسمیت .

روایی و پایایی پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت به شیوه های معتبر محاسبه شده است . ضریب پایایی این آزمون از طریق روش باز آزمایی در مورد پسران و دختران دبیرستانی به ترتیب ۰/۹۰ و ۰/۹۲ و ضریب روایی آن از طریق هبستگی با معدل آخر سال به ترتیب ۰/۶۹ و ۰/۷۱ گزارش شده است.

نتایج:

برای آزمودن فرضیه اول پژوهش، همبستگی بین نمره های عزت نفس و پیشرفت تحصیلی، از طریق روش همبستگی گشتاوری پیرسون محاسبه شد که نتیجه آن در جدول (۱) خلاصه شده است.

جدول ۱: نتیجه ضریب همبستگی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان

نام متغیرها	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
عزت نفس و پیشرفت تحصیلی	۴۵۰	۰/۱۲	۰/۰۰۶

چون ضریب همبستگی محاسبه شده از مقدار معیار جدول در سطح اطمینان ۹۹٪ بزرگتر است، همبستگی معنی دار است: یعنی حداقل با ۹۹ درصد اطمینان می توان قضاوت کرد که بین نمره عزت نفس و نمره پیشرفت تحصیلی دانشجویان مراکز تربیت معلم رابطه مثبت وجود دارد. بدین معنی که هرچه نمره عزت نفس دانشجویان بالاتر باشد، انتظار می رود، که نمره پیشرفت تحصیلی آنان نیز بیشتر باشد.

برای آزمایش فرضیه دو، از آزمون T (مقایسه میانگین دو گروه مستقل) استفاده شده است.

چون T محاسبه شده از مقدار معیار جدول در سطح اطمینان ۹۵٪ کوچکتر است، تفاوت، معنی دار نیست. یعنی نمی توان بر وجود تفاوت واقعی و معتبر بین میانگین نمره عزت نفس دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت

معلم قضاوت قابل اطمینانی نمود. اختلاف مشاهده شده یک اختلاف صوری و ظاهری است. بدین ترتیب فرض صفر یعنی یکسان بودن میانگینها رد نمی شود و به قوت خود باقی می ماند (جدول ۲).

برای آزمایش فرضیه سوم از آزمون T (میانگین دو گروه مستقل) استفاده شد. چون T محاسبه شده (۸/۶۱) از مقدار مین جدول در سطح اطمینان ۰/۹۹۹ بزرگتر است (۳/۲۹)، تفاوت، کاملاً معنی دار است. یعنی حداقل با ۹۹/۹ اطمینان می توان قضاوت کرد که بین میانگین پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت معلم تفاوت واقعی و معتبر وجود دارد. با توجه به جدول (۲) مقایسه میانگین پیشرفت تحصیلی دو گروه، نتیجه به دست آمده، موید آن است که پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر بیشتر از پیشرفت تحصیلی دانشجویان پسر است. برای آزمون سوال اول پژوهش، نیز از آزمون T (تفاوت میانگین دو گروه مستقل) استفاده شد. چون T محاسبه شده (۰/۵۴) از مقدار معیار جدول در سطح اطمینان ۰/۹۵ کوچکتر است (۱/۶۴۵)، تفاوت، معنی دار نیست. یعنی نمی توان قضاوت بر وجود تفاوت واقعی و معتبر بین میانگین عزت نفس دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی این نمونه قابل اطمینان نخواهد بود. اختلاف مشاهده شده یک اختلاف صوری و ظاهری می باشد. بدین ترتیب فرض یکسان بودن میانگینها رد نمی شود و به قوت خود باقی می ماند. به بیان دیگر خصوصیات شخصیتی دانشجویان ارتباطی به رشته تحصیلی آنان ندارد (جدول ۲).

برای آزمون سوال دوم پژوهش از آزمون T (میانگین دو گروه مستقل) استفاده شد. چون T محاسبه شده از مقدار معیار جدول در سطح اطمینان ۰/۹۵٪

کوچکتر است، تفاوت، معنی دار نیست. یعنی نمی‌توان با اطمینان بر وجود تفاوت واقعی و معتبر بین میانگین نمره پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی این نمونه قضاوت کرد. اختلاف مشاهده شده، یک اختلاف صوری و ظاهری است. بدین ترتیب فرض یکسان بودن میانگینها رد نمی‌شود و به قوت خود باقی می‌ماند (جدول ۲). توضیح اینکه برای مقایسه پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پایه (رشته‌های علوم ریاضی، علوم تجربی، حرفه‌وفن) و علوم انسانی (رشته‌های دینی و عربی، علوم اجتماعی، آموزش ابتدایی، ادبیات فارسی، زبان انگلیسی و کودکان استثنایی) نمرات دروس مشترک تربیتی و عمومی دانشجویان طی سه نیمسال گذشته از آموزش مراکز تهیه شده و سپس برای هر یک از دانشجویان معدل این دروس مشترک به دست آمد.

جدول (۲) آزمون T مستقل برای مقایسه متغیرهای پژوهش

سطح معناداری T	t محاسبه شده	درجه آزادی	خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	گروهها	فرضیه‌ها و سوالات
۰/۹۹۱	۰/۰۱	۴۴۸	۰/۶۹۰	۱۱/۸۹۴	۱۰۲/۴۳۱۰	۲۹۷	دختران	فرضیه
			۰/۹۹۴۳	۱۱/۶۶۰	۱۰۲/۴۱۸۳	۱۵۳	پسران	دوم
۰/۰۰۰	۸/۶۱	۴۴۸	۰/۰۷۲	۱/۲۴۷	۱۷/۵۰۰۲	۲۹۷	دختران	فرضیه
			۰/۱۱۰	۱/۳۵۵	۱۶/۳۹۹۰	۱۵۳	پسران	سوم
۰/۵۸	۰/۵۴	۴۴۸	۰/۹۷۴	۱۱/۲۳۰	۱۰۲/۸۹۴۷	۱۳۳	علوم پایه	سؤال
			۰/۶۷۷	۱۲/۰۴۶	۱۰۲/۲۳۰۳	۳۱۷	علوم انسانی	اول
۰/۲۱۶	۱/۲۴	۴۹۵	۰/۰۹۷	۱/۲۹۲	۱۶/۶۸۸۱	۱۷۷	علوم پایه	سؤال
			۰/۰۸۵	۱/۵۳۰۰	۱۶/۵۲۰۷	۳۲۰	علوم انسانی	دوم

بحث

فرضیه اول تحقیق نشان می دهد که میان نمره عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مراکز تربیت معلم همبستگی مثبت و معنی داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان وجود دارد و نتایج به دست آمده از فرضیه اول پژوهش، حاضر ضمن تائید و همسو بودن برخی از پژوهشهای انجام شده توسط پژوهشگران دیگر (مثل پور شافعی، ۱۳۷۰؛ شکرکن ونیسی، ۱۳۷۳؛ کوپراسمیت، ۱۹۶۹؛ ماررش، ۱۹۹۳؛ لئون داری و همکاران، ۱۹۹۸؛ ادموندسون و وایت، ۱۹۹۸؛ لاک و یون، ۱۹۹۷؛ آو و واتکینگز، ۱۹۹۷؛ وین جیلیست، ۱۹۹۸؛ اسپریر، ۱۹۹۵). حاکی از این است که بین عزت نفس و عملکرد تحصیلی، همبستگی مثبت وجود دارد.

بیانگرد (۱۳۷۰) در تحقیقی رابطه معنی داری بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی به میزان ۰/۵۳ را گزارش نمود. کوپراسمیت (۱۹۶۹) در مطالعه مربوط به موفقیت تحصیلی و عزت نفس در دانش آموزان به این نتیجه رسید که رابطه معنی داری بین این دو متغیر وجود دارد.

در تحقیقی که پور شافعی (۱۳۷۰) در مورد عزت نفس و پیشرفت تحصیلی انجام داد، یافته ها این نکته را تائید کردند که بین پیشرفت تحصیلی (نمرات معدل) و عزت نفس همبستگی وجود دارد.

اسکالویک و هاگتوت (۱۹۹۰) نشان داده اند که کسانی که خودپذیری بالایی دارند اغلب عملکرد تحصیلی بهتری داشتند. همسو با این مطالعه، لئون داری و همکاران (۱۹۹۸) نیز بر این امر صحه گذاشتند که افراد دارای

شخصیت مثبت، خود ساخته و معین نسبت به گروه‌های دیگر از موفقیت تحصیلی برخوردارند و اس چال و کرینس (۱۹۹۶) نشان دادند که عزت نفس پایین، عملکرد ضعیفی را برای چالش پیش بینی می کند. دلیل اصلی احساس حقارت را می توان در طرد شدن مستمر و مداوم از طرف والدین و دیگران دانست. روانشناسان معتقدند که احساس بی ارزشی عمیق (فقدان عزت نفس) ریشه بسیاری از ناهنجاریهای روانی است که در میان انسانها دیده می شود (شاملو، ۱۳۶۸). لذا افرادی که به پیشرفت تحصیلی نایل می آیند از خود تصوّر مثبت تری دارند تا آن‌های که پیشرفت تحصیلی چندانی ندارند.

نتایج فرضیه دوم بیانگر آن است که بین میزان عزت نفس دانشجویان دخترت و پسر مراکز تربیت معلّم تفاوت معنی داری وجود ندارد. این نتیجه با نتایج تحقیقات (پورشافعی، ۱۳۷۰، جوزفز، مارکوس و تفردی، ۱۹۹۲؛ وستازوکوهن، ۱۹۹۷) مطابقت دارد.

شاید یکی از دلایل عدم ارتباط بین عزت نفس و جنسیت اخذ بازخوردهای برابر از محیط است. بدین معنا که فواصل فرهنگی و قومی گذشته کمتر وجود دارد سعی می شود با دختران و پسران با نگرشی مساوی برخورد شود

بسیاری از روانشناسان اجتماعی عقیده دارند (جوزفز، مارکوس و تفردی، ۱۹۹۲) که اساساً "مفهوم خود مردان و زنان متفاوت است. بنابراین واقعاً نمی توان عزت نفس زنان و مردان را با هم مقایسه کرد، چون آنها دو سازه کاملاً جدا از هم هستند.

جریان خود تعریفی^{۴۴} در مردان و زنان متفاوت است. مردان در جریان خود تعریفی بیشتر بر منحصر به فرد بودن و جدا از دیگران بودن تاکید دارند،

در حالی که طرحواره " خود " زنان بیشتر بر ارتباط و بستگی داشتن با دیگران تأکید دارد (جوزفز ، مارکوس و تفردی ، ۱۹۹۲). بنا بر این منحصر به فرد بودن برای مردان ، اهمیت زیادی دارد و مردان با عزت نفس بالا خود را بیشتر جدای از دیگران می بینند ، در حالی که زنان با عزت نفس بالا قدرت خود را در ارتباط یا بستگی با دیگران می بینند . شاید به این دلیل که پسران تفاوت‌هایی را بین خود با مادرانشان تجربه می کنند ، برعکس دختران شباهتهایی را درک می کنند . بنا بر این پسران یاد می گیرند که در جریان خود تعریفی بر تفاوت‌های خود با دیگران تکیه کنند و دختران یاد می گیرند که بر بستگی با دیگران تأکید کنند .

نتایج فرضیه سوم پژوهش حاضر ، بیانگر آن است که بین میزان پیشرفت تحصیلی دانشجویان دختر و پسر مراکز تربیت معلم تفاوت معنی داری وجود دارد .

نتیجه این فرضیه با نتایج پژوهش غفوری (۱۳۷۶) همسو و همخوان است : در این مورد می توان گفت دختران با تلاش برای موفقیت در تحصیل از خانواده و فرهنگ سنتی که برای آنان جز ازدواج نمودن و انجام وظایف مادری قابلیت و مسوولیتی قابل نیست ، مجوز ادامه راهی را می خواهند که برای ابزار شخصیت و هویت اجتماعی خویش انتخاب نموده اند .

نتایج آزمون سؤالات پژوهش ، بیانگر آن است که بین دانشجویان علوم پایه و علوم انسانی از لحاظ متغیرهای عزت نفس و پیشرفت تحصیلی تفاوت معنی داری وجود ندارد . با وجود این که انتظار می رفت نگرش جامعه و خانواده و آینده رشته های تحصیلی در پایین آوردن یا بالا بردن عزت نفس دانشجویان تاثیر بگذارد و نگرش مثبت افراد نسبت به رشته های تحصیلی ، عزت

نفس را افزایش دهد و نگرش منفی نسبت به رشته های علوم انسانی متقابلاً عزت نفس دانشجویان این رشته های تحصیلی را کاهش دهد ، ولی در مراکز تربیت معلم این تفاوت مشاهده نگردید .

پیشنهادها :

- ۱ - والدین اجازه ابراز وجود به فرزندان خود بدهند و به دیدگاهها و نظرهای آنان احترام بگذارند و هیچ گاه نظرها و صلاحیدهایی خود را بر آنها تحمیل نکنند و فرزندان خود را استوار و مستدل بار آورند و سعی کنند عصبانیت، آنان را از حد اعتدال خارج نکند .
- ۲ - از آنجایی که احترام به شخصیت افراد و در نظر گرفتن نقاط قوت آنها می تواند در افزایش عزت نفس مؤثر باشد ، توصیه می شود والدین به نقاط قوت فرزندان بیش از نقاط ضعف آنان توجه کنند .
- ۳ - معلم بهتر است عملکرد خوب فراگیران را در کلاس و در جمع دوستان آنان مطرح کند ؛ زیرا این کار نه تنها به ارزشمندی فرد می افزاید ، بلکه به دیگر فراگیران نیز می فهماند که چه عملی از آنها انتظار می رود و این عمل با چه پیامدهای مثبتی توأم می باشد .
- ۴ - معلمان تجارب همراه با موفقیت برای فراگیران فراهم نمایند و بر نقاط مثبت و توانمندیهای آنها تاکید نموده ، آنها را مورد تشویق و ارزیابی مثبت قرار دهند .
- ۵ - افزایش مهارتهای فردی و اجتماعی در فراگیران ، نقش مهمی در افزایش احساس ارزشمندی آنان دارد .

یادداشتها و پی نوشتها :

1 - Self - esteem

۲- براندن ، ناتانیل (۱۳۷۱) . روانشناسی حرمت نفس ، ترجمه جمال هاشمی ، تهران : انتشارات شرکت سهامی انتشار ، ص ۱۶۱ .

۳- شکر کن ، حسن ؛ نیسی ، عبدالکاسم (۱۳۷۳) . ارتباط پیشرفت تحصیلی و عزت نفس دانش آموزان دبیرستانی نجف آباد ، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران ، سال اول ، شماره ۱۰ ، تابستان ۱۳۷۳ .

4 - William James

5 -Cooper. Smith, S.A (1967). The antecedent of self - esteem. By freeman , sanfrancisco.

6 - Perceived- self

7 - Ideal - Self

8 - Robson

9 - Self - Acceptance

10- Silverston. H. P(1991). Low self- esteem in different Psychiactive Conditions . British journal of clinical Psychology . VOL : 30, 183-188.

11 - Rogers

۱۲ - شاملو ، سعید (۱۳۶۸) . مکتبها و نظریه ها در روانشناسی شخصیت ، تهران : انتشارات رشد ، ص ۱۱۶ .

13 - Maslow

14 - Maddi.R.S (1976). Personality Theories . Third Edition . Dorsey press .

- ۱۵- شعاری نژاد ، علی اکبر (۱۳۶۴) . فرهنگ علوم رفتاری . تهران : انتشارات امیرکبیر . ص ۸ .
- ۱۶- سیف ، علی اکبر (۱۳۶۸) . روانشناسی پرورشی . تهران : انتشارات آگاه ، ص ۵۴۹ .
- ۱۷- حسینی نسب ، سید داود ؛ اقدم ، علی اصغر (۱۳۷۵) . فرهنگ واژه ها ، تعاریف و اصطلاحات تعیم و تربیت . تبریز : انتشارات احرار ، ص ۵۸۷ .
- ۱۸- بلوم ، بنجامین (۱۳۷۴) . ویژگیهای آدمی و یادگیری آموزشی . ترجمه علی اکبر سیف . تهران : انتشارات مرکز نشر دانشگاهی .
- ۱۹- بیابانگرد ، اسماعیل (۱۳۷۲) . روشهای افزایش عزت نفس در کودکان و نوجوانان تهران : انتشارات انجمن اولیاء و مربیان ، ص ۷۱

20 – Brook over

21 – Marsh

22 – Skalvik

23 – Robin

۲۴- پور شافعی ، هادی (۱۳۷۰) . بررسی رابطه عزت نفس با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سال سوم دوره متوسطه شهرستان قائن . پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه تربیت معلم .

۲۵- ترخان ، مرتضی (۱۳۷۲) . بررسی رابطه بین موضع نظارت و عزت نفس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیز هوش و عادی . پایان نامه کارشناسی ارشد . دانشگاه تربیت مدرس .

26 – Cooper Smith. s. A (1969). A method for deterring type of self-esteem . Journal of Abnormal and Social Psychoiogy , Vol . 59, 87-94.

- 27 – Kaplan, H.B. & Porkorny , A.D (1971). Self – esteem derogation and childhood broken hoom. *Journal of Marriage and the family* . VOL : 33.328-334.
- 28 – Skalvik , E.M. & Hagtvvet , K.A. (1990). Academic achievement and self – concept : An analysis of causal Predominance in a developmental perspective . *Jovrnal of Personality and social Psychology* . VOL : 58, 292- 307.
- 29 – Morris , M.O. & Lee . M . F (1993). Academics Self – esteem and perceived validity grads a test of self – verification Theory . *The Journal of contemporary Educational Psychology* . VOL: 18:414 -426.
- 30 – Leondari , A. & Syngollitov , E. & kiosseoglou , G (1998). Academic achieve ment , mot. vation and future selves . *Journal of Educational Studies* . VOL , 24 (2): 153 – 163.
- 31 – Baharudin , R . & Ivster , T . (1998). Factors related to the guality of the home environment and children’s achievement . *Journal of family Issues* . VO : 19 (4): 375 – 403.
- 32 – Edmandson , J.H. & White , J . A . (1998). Autorial and counseling Program : Helping students at risk of dropping out of School . *Journal of Professional School Counseling* . Vol : 1 (4): 43 – 47.
- 33 – Luk , C.L.* yuen , J . L . (1997). The role of self – concepts of a technical school students in their Learning of a second Language . *Psychologia : An International Journal of Psychology in the orient* . VOL : 40 (4): 227 – 232.
- 34 – Vingilis , E. & wade , T. J. & Adlaf , e. (1998)what factors Predict students self – rated Physical health ? *Journal of Adolescence* . VOL : 21 (I): 83 – 97 .
- 35 – Av, C . P . & watking , D . (1997). Towards a causal model of learned helplessness for HongKong adolescents . *Educational studies* . Vol (3): 377 – 391.

- 36 – Learned helplessness.
- 37 – orbiere , M . (1997). Uneapproche multidimensionnelle dela Prediction dela revssite Scolaire . Academic achievement Prediction : A multidimensional study . Orientation Scolaireet Professionnelle. VOL 26 (1): 109 – 135 .
- 38 – Winston , C . & Eccles , J . S . & senior , A . M . & vida , M . (1997) . The utility of expectancy value and disidentification models for understanding ethnicgroup differences in academic Performance and self – esteem . Journal of zeitschrift . fuer . Paedago gische Psychologie . VOL : 11 (3 – 4) : 177 – 186 .
- 39 – Waschull , S.B. & kernis , M.H. (1996) . Level and stability of self – esteem as Predictors of children s intrinsic motivation and reasons for anger . Journal of Personality and Social Psychology Bulletin . Vol : 22 (1) : 4 – 13.
- 40 – Newbegin , I . & owens , A . (1996) . Self – esteem and anxiety in secondary school achievement . Journal of social Behavior and Personality . VOL : 11 (3): 521 – 530.
- 41 – Schreiber , E, H . & Schreiber , K . N . (1995). Vsing relaxation technigves and positive self – esteem to improve academic achievement of college students . Psychological , Reports . VOL: 76 (3): 929 – 930.
- 42 – Joseph , R . & Markus , H . R . & Tafarodi , R . W . (1992). Gender and self – esteem . Journal of Personality and social Psychology . VOL : 63 (3): 391 – 402 .
- 43 – Westhves , A . & cohen , J , S . (1997). A comparison of the adystmnt of adolescent and young aduit inter – contry adoptees and their siblings . International Journal of Behavioral Development . VOL : 20 (1): 47 – 65.
- 44 – self – definition